

Аннотация

В статье рассматриваются функции, семантическое и коннотативное наполнение этнонимной группы „чужие” в творчестве Й. Г. Струцюка об Холмщине.

Ключевые слова: этноним, коннотация, литературная ономастика, Холмщина.

Summary

The article characterizes functions, semantics and connotations of ethnonym group „they”, fixed in J. Struciuk literature about Kholmshchyna.

Key words: ethnonym, connotation, literary onomastic, Kholmshchyna.

УДК 81'22

Мессерлі А. І.

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ОНОМАСТИКОНУ ЛІТЕРАТУРНИХ ТА КІНОТВОРІВ У ПЕРЕКЛАДІ

Антономазія є одним із тропів і яскравим стилістичним засобом, що ґрунтується на виявленні відношень двох типів лексичних значень. Є два типи антономазії – використання власних назв у значенні загальних та використання загальних назв у якості власних – промовисті імена. Особливу увагу вчених привертає переклад антономазії, передача графічної, семантичної та прагматичної оболонки алюзивних та аксіологічних типів антономазії. Антономазія базується на подібності, реальній чи умовній, двох об'єктів, і ця часто дуже суб'єктивна подібність відіграє значну роль у створенні образу, у грі уяви, у побудові загального враження. Дослідженням особливостей і способів передачі семантики та прагматики такого типу назв займалися Е. С. Азнаурова, Л. Н. Андреева, І. Р. Гальперін, Д. І. Єрмолович, О. Е. Калашніков, А. А. Медлер, О. М. Мороховський, Ю. С. Степанов та ін. Однак, незважаючи на низку наукових робіт, прагматичний аспект використання антономазії та перекладацький аспект передачі прагматики в антономазії недостатньо висвітлені.

Актуальність дослідження полягає у зростаючому використанні цього тропу при характеристиці персонажів кінофільмів, мультфільмів,

художніх текстів. Проте ще досі немає єдиної системи перекладу такого явища. І передача часто відбувається інтуїтивно, непослідовно, що, безперечно, не гарантує якості виконання такого авторського перекладу.

Передача значення іменного ономастикону літературних та кінотворів є надто важливою, щоб нею нехтувати. Автор вкладає у назви глибоке значення, що має викликати у читача або глядача певне ставлення до героя (позитивне чи негативне, співчуття, відразу, захоплення тощо). Часто при перекладі це унікальне значення зникає або не точно трактується, що зрештою призводить до неправильного сприйняття, а отже, і неправильного розуміння.

Об'єктом нашого дослідження є антономазія у художній літературі та кіно. Предмет – особливості використання та передачі семантико-прагматичного змісту алюзивних та аксіологічних антономазій у перекладі українською мовою художньої літератури, кіно- та мультиплікації.

Матеріалом для написання роботи слугували новели О'Генрі та С. Лікока, твори Т. Капоте, Оскара Уайльда, Агати Крісті, літературні казки Р. Дала, Л. Керрол, Ф. Баума, Дж. Баррі та тексти популярних мультфільмів і кінофільмів.

Характеризуючи власні назви (далі ВН) як об'єкти перекладу, зазвичай говорять, що вони не перекладаються. Мається на увазі, що для розуміння ВН достатньо вказати на те, що перед нами – ім'я чи назва (а цю функцію на письмі зазвичай виконує велика літера; слова *miss*, *mr.*, *sig*, *lady* перед ВІ) [2, с. 117]. Концепція неперекладності ВН ґрунтується на ідеї, ніби ВН не мають лінгвістичного значення [1, с. 174 – 179]. Залишається лише переконатися, чи дійсно для правильного розуміння тексту, а значить, і для правильного перекладу, достатньо лише вказати на те, що ВН – це ВН. Звичайно, у багатьох випадках саме так і відбувається, особливо за наявності у тексті експліцитних вказівок на те, який саме об'єкт названий певним ім'ям. Однак неправильно було б поширювати цю думку на всі випадки вживання ВН у тексті. Особливо характерними у цьому відношенні, на наш погляд, є ті мовні повідомлення, у яких відсутні експліцитні характеристики об'єкта, що носить ВН. Однак ми дотримуємось ідеї, що більшість ВН використана авторами (з характеристиками чи без) не випадково, і тому передача їх у тексті перекладу є важливим перекладацьким завданням.

Передача антономазії (що несе у собі ВН) є перекладацькою проблемою. Особливості передачі антономазії, як і інших стилістичних засобів, залежать від типології, адже типологізувавши стилістичний засіб, ми одержуємо певні особливості кожного типу, а отже, і певні способи перекладу цих особливостей.

У процесі дослідження оригінальних текстів було виявлено декілька семантичних типів антономазії. При інваріантності складу диференціальних ознак у кожному з них у процесі формування антономазійного словника ми користувалися характеристиками інших стилістичних прийомів. Це дозволило нам створити таку таксономію [1, с. 178]:

– **алюзивна антономазія** – посилання на відомого персонажа чи історичну постать;

– **аксіологічна антономазія** – в назві виражені яскраві особливості персонажа, ім'я є промовистим (метонімічна; метафорична; змішана антономазія: а) метафорико-метонімічна; б) метоніміко-метафорична).

Важливо пам'ятати, що між семантичним типом антономазії і ступенем можливості відтворення цього стилістичного прийому в перекладі безсумнівно існує кореляція. Проведене нами дослідження дозволяє зробити висновки щодо перекладу антономазії з англійської мови українською:

а) переклад антономазії безпосередньо залежить від її типу;

б) алюзивна антономазія часто зберігається цілком ізоморфною оригіналу, маючи загальнокультурний характер. Спосіб перекладу – транскодування, іноді транскодування із перекладом;

в) аксіологічна антономазія має складнішу (більш приховану семантику) та поділяється на підтипи: метафоричну, метонімічну і змішану;

г) метонімічна антономазія не має специфічних національних рис. Отже, головне завдання перекладача полягає у збереженні предметно-логічного і конотативного значення імені;

д) метафоричну антономазію складніше передати українською мовою. Це пов'язане зі складністю одночасного збереження номінативного і денотативного значення слів мов різних систем. Часто переклад коментується, додаються коментарі, шукається найбільш вдалий еквівалент.

У ході аналізу семантики антономазії наголошувалося на її тісному зв'язку із прагматикою. Як зазначає Ю. С. Степанов, у прагматиці виділяються в „чистому вигляді” ті проблеми, які у „прихованому”

вигляді проходять у семантиці та синтактиці [3, с. 325 – 332]. І за загальним проведеним аналізом можемо виділити наступні прагматичні функції антономазії у досліджуваних творах: а) позитивна, б) негативна, в) іронічно-гумористична, г) контекстуальна.

Кожна із цих функцій передбачає наявність і інших так званих підфункцій. Кожне окремо взяте ім'я є унікальним і втілює унікальні якості, специфічні характери, цікаву прагматику. Тому згрупувати усі проаналізовані нами приклади антономазії за ознакою прагматики складно, і поділ буде абсолютно суб'єктивним. Така характеристика антономазії дозволить усвідомити багатосторонність та унікальність вживання антономазії у різних випадках.

Прикладом позитивної прагматичної функції є: а) гіперболізація – перебільшення певних ознак персонажа – *Hulk* (персонаж художнього фільму), *Overworld* (персонаж твору С. Лікока), *Hercules* (А. Крісті); б) імена, що прославляють естетичну красу – *Adonis*, *Arthemida* (О. Уайльд).

Прикладом негативної прагматичної функції є: а) негативна характеристика зовнішніх рис – *the Hog* (О. Генрі), *Shrek* (О. Генрі), *Scarecrow* (Л. Ф. Баум), б) негативна характеристика розумових здібностей – *Poor Nut*; в) негативна характеристика характеру – *Piggy* (О. Генрі), *Bogle* (О. Генрі), *Shark Dodson* (О. Генрі), *Cruella de Vill* (персонаж мультфільму), *Salt* (Р. Дал); г) натяк на певні вади (жадібність, заздрість, гордіня) – *Scrooge* (персонаж мультфільму), *Goofy* (персонаж мультфільму).

Прикладом іронічно-гумористичної прагматики можуть бути: а) іронія – *Blanche*, *Patience*, *Diana*; б) іронічна оцінка діяльності та поведінки – *Spoonuchi* (С. Лікок), *Teavee* (Р. Дал), *Overdraft* (С. Лікок), *Quackfaster* (персонаж мультфільму), *Swaatsmaacher* (С. Лікок), *Mr. Rust* (С. Лікок); в) іронічна характеристика зовнішності – *Rainbow* (С. Лікок).

Контекстуальна прагматика: а) для підтримання загальної тенденції (для створення загальної ідеї) – *The Sleuth* (О. Генрі), *Cinderella* (персонаж мультфільму), *Spiderman* (персонаж художнього фільму); б) національний колорит – *Ikey* (О. Генрі), *Feruggi* (С. Лікок), *De Bries* (С. Лікок).

Гіперболізація є позитивною характеристикою, що включає в себе прославлення естетичної краси, возвеличення розумових здібностей. Так, персонажем художнього фільму є герой *Hulk* – кремезний, сильний та безстрашний супергерой. Ім'я є гіперболічною характеристикою особливостей героя.

Кличка персонажа диснейвського мультиплікаційного фільму „101 далматинець” *Cruella de Vill* – має негативне значення. Цікаво, що і ім’я, і прізвище несуть негативний колорит – *Cruella* (від англ. *cruel* – ‘жорстокий’), *de Vill* – (від англ. *devil* – ‘диявол’).

Іронічний характер назви, а також класову чи професійну належність несе ім’я персонажа новели С. Лікока „Mrs. Newrich Buys Antiques”. Героя звать *Spoonuchi*, він займається виготовленням та реставрацією ложок.

Проаналізувавши варіанти перекладу, запропоновані Д. І. Єрмоловичем та О. Е. Калашніковим, і провівши аналіз власних перекладів, нам вдалося створити класифікацію перекладу аксіологічної антономазії.

Можливі такі варіанти перекладу:

- 1) транскодування: а) транслітерація, б) транскрибування;
- 2) підбір еквівалента: а) повного, б) часткового (оказіонального), в) зі змінними характеристиками, г) іррелевантного;
- 3) використання додаткового тлумачення часто поряд із транскодуванням: а) введене у текст перекладу, б) подане у примітках.

Відомий лінгвіст Д. І. Єрмолович пропонує свою загальну схему перекладу ВН: а) переконатись, що ВН дійсно ВН; б) визначити належність денотата до певного класу; в) визначити національно-мовленневу належність; г) визначити, чи є певна ВН одиничною або множинною; г) перевірити наявність існуючих відповідників; д) за відсутності відповідника перевірити, чи є підстави для прямого перенесення ВН в оригінальному написанні (латиницею) в український текст (кирилицею); е) обрати транскодування або транслітерацію; є) перевірити отриманий результат за критерієм зручності вимови і благозвучності; ж) перевірити на відповідність усіх поняттєвих та прагматичних факторів.

Пропонуємо добірку яскравих антономазій та їх перекладів.

Відомий усім дітям і дорослим „Дядечко Скрудж” – *Scrooge McDuck* (від англ. *scrooge* – ‘скнара, ненажера, жадібний’) – герой дитячого мультфільму. Персонаж зациклений на збагаченні та накопиченні грошей на відміну від XIX ст. – коли у творах класиків Діккенса та Бальзака ненажери були негативними героями – є скоріше позитивним та навіть кумиром. Щодо перекладу власних назв такого зразка, то варто

відзначити транслітераційну тенденцію, адже більшість яскравих промовистих імен втратили свою „гостроту” та промовистість у мові перекладу – в Росії та Україні глядачі знають дядечка Скруджа, але і гадки не мають, що в самому імені уже закладено певне відношення, певна характеристика цього персонажу, прагматика. Слід зауважити, що на відміну від літератури, де читач у будь-яку мить може звернутися до посилань та віднайти лексичний акцент значення у тлумаченні, мультиплікація та кінематограф не дають нам такої можливості. Тому перекладачі мають творчо попрацювати над створенням гідних національних відповідників відомих героїв. Персонаж мультфільму „Качині історії” *miss Quackfaster* (з англ. *quack* – ‘квакати’ та *fast* – ‘швидко’) – балакуча качка-секретар у містера Скруджа. Ми пропонуємо варіант – міс *Швидкокряка*. Персонажа однойменного мультфільму пса *Goofy* (від англ. ‘безтолковий, нерозумний, ледащо’), у прокаті відомого як *Гуфі*, ми пропонуємо іменувати *Нечепура Гуфі*, додаючи принаймні певну характеристику персонажу. А відомого персонажа *Shrek* (з нім. ‘страшний’), у перекладі – *Шрек*, називати – *Страшко*.

Отож, як бачимо, найчастіше імена мульт- та кіногероїв перекладаються транслітерацією – *Круелла де Віль*, *Шрек*, *міс Квакфастер*, *Гуфі*, *Вуді Вудпекер*, *Багз Бані*, *Десперо*, *Мікі Маус*. Такі варіанти втрачають свою промовистість у мові перекладу, і це недолік такого способу перекладу.

Іноді, щоправда, перекладачам вдається знайти влучний відповідник, як у випадку із *Попелюшкою* (*cinder* – ‘попіл’), *Людиною-Павуком* (*spider* – ‘павук’), *Росомахою* (*wolverine* – ‘росомаха’) та іменами гномів (*Бос*, *Боркутун*, *Щасливчик*, *Сонько*, *Пчих*, *Скромняжка*, *Ледащо*). Такий тип перекладу спрямований на розуміння реципієнтів у мові перекладу, тут збережені способи творення (*ponil* + суфікс, *cinder* + суфікс) та лексичні значення антономазій.

Отже, нами визначено п’ять основних способів перекладу явища антономазії у текстах: 1) підбір повного або часткового (оказіонального) відповідника; 2) транскодування (транслітерація або транскрипція); 3) транслітерація плюс примітка; 4) транслітерація плюс пояснювальні слова, введені у текст перекладу; 5) описовий переклад.

На відміну від літературних текстів, застосовувати спосіб транслітерації із примітками та транслітерації із пояснювальними

словами, введеними у текст перекладу, або описовий переклад у передачі назв персонажів мультиплікаційних фільмів та кіно неможливо, адже давати посилання на екрані незручно.

Другий спосіб – транскодування – є поширеним, однак недосконалим, адже, як згадувалося раніше, він передає лише звукову оболонку, а отже, лише часткове значення промовистого імені.

Безумовно, найкращим способом перекладу – є перший варіант: відшукати повний або частковий (оказіональний) відповідник у мові перекладу (*міс Швидкокряка, Круелла де Лют, Громила*).

Якщо ж знайти відповідника неможливо, найдоцільнішим буде застосувати спосіб, де пояснювальні слова вводяться у текст або елемент перекладу: *Ледащо Гуфі, слідчий Слус, Дятел Вуді, Кріль-дивак, Хоробре мишеня, Мікі Миша*, так ми можемо передати прагматику імені.

Переклад персонажів мультиплікації та кінематографії є по-своєму специфічним. Адже тут для перекладу промовистих назв можна застосувати не всі можливі варіанти перекладів. Так, ми навряд чи зможемо тлумачити імена героїв у субтитрах чи, тим більше, у сюжеті. Тому найчастіше перекладачі обирають варіант транскодування або еквіваленти. Дуже цікаво, що за останні 20 років пріоритети перекладачів змінилися, і все більше спеціалістів із перекладу схиляються до еквівалентного перекладу, а не транскодування. Така тенденція, на наш погляд, правильна, адже дозволяє передати цікаву семантику та прагматику імен героїв мультиплікаційних та кінофільмів.

Список використаної літератури

1. Гуманітарний вісник. Серія : Іноземна філологія : [всеукр. зб. наук. пр.]. – Число 10 : у двох томах. – Черкаси : ЧДТУ, 2006. – 445 с.
2. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. Заимствование и передача имен собственных с точки зрения лингвистики и теории перевода / Д. И. Ермолович – М. : Р. Валент, 2001. – 200 с.
3. Степанов Ю. С. В поисках прагматики (проблема субъекта) / Ю. С. Степанов. – М. : Изв. АН СССР. Серия лит. и языка. – 1981. – Т. 3. – № 4. – С. 325 – 332.

Анотація

Дослідження присвячене вивченню можливостей передачі значень ономастикону літературних творів англомовних авторів, демонструє особливості і специфічні способи передачі власних назв певних літературних творів і характеру їх впливу на читача. Робота показує важливість правильної та відповідної до оригінального значення передачі суті ВН. Стаття вміщує у собі класифікацію, типологію явища антономазії та структуру процесу перекладу власної назви.

Ключові слова: *антономазія, ономастикон, власна назва, функції, способи перекладу, прагматика, алюзивний, аксіологічний.*

Аннотация

Данное исследование посвящено изучению возможностей передачи значений ономастикона литературных произведений англоязычных авторов, демонстрирует особенности и специфику способов передачи имен собственных определенных литературных произведений и характера их воздействия на читателя. Работа отображает важность правильной и соответствующей оригинальному значению передачи сути ИС. Статья включает в себя классификацию, типологию явления антономазии и структуру процесса перевода собственного имени.

Ключевые слова: *антономазия, ономастикон, имена собственные, функции, способы перевода, прагматика, алюзивный, аксиологический.*

Summary

This research investigates the ways of rendering the meaning of onomastics in texts by English authors; it demonstrates characteristics and specific ways to render proper names of certain literary works and the nature of their impact upon the reader. It depicts the importance of accurate and relevant rendering of the essence of proper names. It covers classification and typology of antonomasia and the structure of the translation of proper names.

Keywords: *antonomasia, onomastics, proper names, functions, methods of translation, pragmatics, allusive, axiological.*